

IZ POLJOPRIVREDE STRANIH ZEMALJA

Inž. Bogdan Šestan

Poljoprivredni fakultet, Zagreb

INTEGRACIONA KRETANJA U VOČARSTVU I POVRTLARSTVU ITALIJE

Poljoprivredna proizvodnja Italije doživljava u posljednjem deceniju veoma značajne promjene, koje su rezultat procesa koncentracije kapitala, sve jačeg prodiranja industrije na područje agrara, kao i sve jačeg uklapanja talijanske poljoprivrede u međunarodnu podjelu rada. Članstvo Italije u EEZ je još više pridonijelo i ubrzalo već ranije započetu specijalizaciju proizvodnje, koja Italiji klimatski i privredno-ekonomski najbolje odgovara.

Podaci pokazuju, da je u periodu od 1950. do 1962. god. ukupni obim poljoprivredne proizvodnje u fizičkom obimu, rastao godišnje za 2,8%, ali je po grupama taj porast bio veoma različit. Dok je u stočarstvu godišnji porast iznosio 2,6%, u vinogradarstvu 2,2%, kod žitarica 2% a kod industrijskih kultura čak padao za 2,3%, dotle je godišnje povećanje proizvodnje kod voća i povrća iznosilo znatno više, čitavih 5,8%, što jasno ukazuje na brz tempo porasta ovih grana, toliko značajnih za mediteransku poljoprivredu Italije. Voće i povrće daje već danas u Italiji 38% ukupne tržišne vrijednosti poljoprivrede, a daje i daleko najveći % izvoznih količina i vrijednosti poljoprivrednih proizvoda.

Talijansku poljoprivrednu proizvodnju, naročito voćarstvo, a manje povrtlarstvo, karakterizira snažna koncentracija proizvodnje u nekoliko rajona. Od čistih nasada jabuke nalazi se 85,65% površina koncentriranih u svega 4 rajona, a samo područje Emilie — Romagne ima 50% svih čistih nasada jabuke, 61% kruške i 42% breskve cjelokupne Italije. Na ovom području koncentrirana je i snažna prateća djelatnost savremene proizvodnje — veoma razvijena saobraćajna mreža, hladnjače, prerađivačka industrija, prodajni centri, skladišta itd.

Sve izrazitiju komercijalnu orijentaciju talijanskog voćarstva ilustrira najbolje podatak da je 1962. g. od sveukupnih nasada Italije otpadalo na čiste nasade kod breskve 80%, jabuka 70% i kruške 50%, a u jednoj tipično voćarskoj provinciji — Bologna, čisti nasadi obuhvatili su kod breskve čak 98%, kruške 93%, a jabuke 92% od ukupnih nasada.

Rajon Emilia — Romagna raspolaže sa 364 hladnjače raznih tipova, od kojih je 50—70% novije konstrukcije. Ovi rashladni objekti imali su kapacitet od 456.410 tona, što omogućava uskladištenje 32% od ukupne proizvodnje jabuka i krušaka.

Ovakve koncentracije međutim nema kod ostalih voćnih vrsta, a pogotovo ne u povrtlarstvu, gdje zaostala posjedovna i proizvodna struktura nije omogućavala prilagođavanje zahtjevima savremenog tržišta. U Italiji se, naime, kao i u svim zemljama zbog industrijskog razvoja, pojavilo nekoliko faktora, koji postaju sve značajniji — sve jača industrijska prerada poljoprivrednih sirovina, porast eksporta i pojava krupnih trgovačkih organizacija »supermarketa« sa sistemom samoposluživanja, a što sve postavlja pred proizvodnju nove zahtjeve, to jest isporučivanje u određenim rokovima velikih količina jednoličnih proizvoda određene kvalitete, uz što stabilnije cijene. Takve zahtjeve, međutim, teško može zadovoljiti postojeća agrarna struktura s velikim brojem sitnih, nedovoljno specijaliziranih i opremljenih gospodarstava, pa su zbog toga započeli integracioni procesi različitih formi i intenziteta.

Zahtjevi industrije za odgovarajućom sirovinom u Italiji su i bili pokretač integracionih procesa i prve su akcije vertikalnog integriranja započele kod **graška** i **rajčice**, tih najvažnijih sirovina prerađivačke industrije, a kasnije se šire i na druge proizvode.

Vertikalna integracija u Italiji se javlja kao »direktna« ili »indirektna«.

Direktna integracija je u tome, da prerađivačka industrija kupuje ili uzima u zakup poljoprivredna gospodarstva i sama organizira proizvodnju.

Ovakav tip integracije ima značajne prednosti — 1) Omogućava najbrže prenošenje tehničkih dostignuća u proizvodnju sirovina, jer njom rukovodi stručni, tehnički kadar, koji podešava proizvodnju zahtjevima tvornice, 2) ubrzava se prenošenje odluka centralnog aparata iz tvornice na proizvodnju sirovina, i 3) povećava se i stabilizira moć poduzeća na tržištu.

Premda ovaj tip integracije ima neosporne prednosti, u Italiji nije našao do sada širu primjenu zbog društveno-ekonomskih razloga. Kupovina zemlje traži, naime, ulaganje i umrtvljenje ogromnih financijskih sredstava, a osim toga koncentracija zemljišta nailazi na poteškoće kod službene agrarne politike, koja sada za Italiju proklamira »porodično gospodarstvo« kao cilj razvoja poljoprivrede.

Cešće je industrija uzimala u zakup izvjesne površine, ali u većoj mjeri tek od 1954. god. na dalje. Od onda je uzimano godišnje u zakup oko 50.000 ha za proizvodnju graška i mahuna. Takav zakup vršila su pretežno poduzeća konzervne industrije, koja su vlasništvo belgijskog i američkog kapitala, koja proizvode robu veoma visoke kvalitete prema vrlo oštrim standardima kvaliteta, a što zahtijeva sirovinu izuzetno ujednačene i visoke kvalitete.

Aranžmani ovog sistema zakupa su različiti, pa ponekada industrija uzima u zakup terene, koji su hidrološki sredi i uzorani, pa ih u istom stanju vraća vlasniku nakon određenog roka.

Direktna vertikalna integracija vršena je kako sa strane industrije (»odozgo«) tako i sa strane organizacija proizvođača (»odozdo«), koji su npr. kupovali manje tvornice za proizvodnju koncentrata rajčica.

Zbog navedenih, a i drugih razloga, dominira u Italiji »indirektna« vertikalna integracija, koju obilježava sklapanje ugovora o proizvodnji između industrije i nezavisnih poljoprivrednih proizvođača.

Koristi od sklapanja tih ugovora za proizvođače su mnogostruke — garancija cijena rokova isporuke, pružanje tehničke pomoći sa strane tvornice, dobivanje povoljnih kredita itd. od čega je garancija cijena za proizvođače najvažnija budući za voće i povrće u Italiji ne postoje minimalne garantirane cijene.

Pored toga, proizvođači mogu bolje koristiti uzgoj međukultura, mogu s većom sigurnosti vršiti dopunsko ulaganje kapitala u proizvodnju, koristiti rezultate produktivnosti rada i realizirati plodove veće plodnosti tla, dakle diferencijalnu rentu.

Također i industrija može u konkretnoj situaciji imati od ovakvog tipa integracije određene koristi, zato što može izvršiti povoljniji zonalni raspored proizvođača, što je svakako izvjesno osiguranje protiv eventualnih vremenskih nepogoda. Pored toga proizvodnja povrća traži određen plodored i javljaju se proizvodi koje industrija ne treba i koji bi joj na vlastitim površinama bile balast. Na mnogim malim gospodarstvima rade članovi porodice, i njihov je rad jeftiniji, nego stalnih radnika u industriji, pa i poljoprivredi.

Odavle je vidljivo, da ovaj sistem integracije ima značajne prednosti za obje strane i upravo zato je u Italiji od 1950. godine u trajnom porastu.

Ugovori koji se sklapaju za proizvodnju rajčice sadržavaju niz obaveza — obavezno korištenje sjemena koje daje tvornica, obavezne gnojidbene i zaštitne mjere, pristup stručnjaka tvornice na polje u svako doba, berba tek u momentu, koji odredi stručna služba tvornice, obaveza isporuke samo toj tvornici, obavezna forma ambalaže itd.

Iz ovih — za naše pojmove — dosta oštarih klauzula je vidljivo, koliko savremena industrijska prerada utječe na proizvodni proces u proizvodnji sirovine.

Podaci iz Italije ukazuju na neprestano širenje integracionih procesa i ukazuju na to, da će i evropska poljoprivreda slijediti primjer SAD, gdje će, prema mišljenju nekih američkih ekonomista, 1970. g. biti integrirano 80—90% ukupne proizvodnje voća i povrća.